

V.

Harrison János urnak,

a Ferencz Józsefrend lovagjának, a francia becsületrend tulajdonosának, a Britt és külföldi Unitárius társulat volt elnökének és kiküldött képviselőjének üdvözlő beszéde.

Az angol unitárius egyházban elfoglalt állásom egyik legszebb kiváltságának tartom, hogy az egyesült királyság unitáriusainak üdvözlését én tolmácsolhatom ez alkalommal a Magyarországi Unitárius egyház hiveinek.

Engem ért az a szerencse, hogy ez alkalommal a Britt és Külföldi Unitárius Társulatot, a mi legrégebbi felekezeti szervezetünket képviseljem. Ez a társulat méltán viseli az egyesült királyság Unitárius és szabad keresztény egyházainak bizalmát, mert fáradhatatlan buzgósággal működik azoknak a magasztos elveknek terjesztésén, amelyek világszerte oly becsesek a szabad-
elvű kereszténység hivei előtt.

Örömömet még az is fokozza, hogy Nagybrittánia Unitárius egyházainak számos kiválósága csoportosul e pillanatban körülöttem, a kiknek érzése a Magyar Testvéregyházak iránti szeretetben egy az enyémmel. Mindnyájan érezzük, hogy közös hit szent köteléke kapcsol össze egymással. Mindnyájunknak hő vágyunk a gondolat felszabadulása útján a szabad vallás terjedése. Mindnyájan megvagyunk győződve, hogy egymás buzdítása és inspirálása által ezt a célt szolgálják közös összejöveteleink is.

Nagy örömünkre szolgál szemtől — szemben látni azokat, akiknek céljai és vágyai egyek a mieinkkel; élvezni szives vendégszeretetüket; érezni, hogy bármily nagy távolság is választ el egymástól a térben: szivben, lélekben. mégis közel

állunk egymáshoz, mert a szabadelvü és észszerü vallás nemes és lélekemelő terjedése egyformán közös eszményünk.

Sajnálom, hogy két kiváló tagja az angol unitárius felekezetnek s egyszersmind tisztviselője a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak, e gyülekezeten nem vehet részt. Az egyik Tisztelendő Hargrove Károly ur Leedsből, társulatunk elnöke; a másik Tisztelendő Bowie Copeland W. társulatunk titkára. E két férfi nevét önök jól ismerik, mint mindazok, a kiket a szabad vallás ügye érdekel. Hargrove ur kiváló értelmi tehetségeivel s fáradhatatlan tevékenységével mind hazánkban, mind gyarmataiban, hitsorsosaink kiváló szeretetének és becsülésének örvend. Megnyerte a legnagyobb kitüntetést is, amellyel pályatársai felruházhatták s most mint elnöke a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak, áraszt fényt arra a nevezetes állásra, amelyet elfoglal. Sajnálatraméltó körülmény, hogy a berlini nemzetközi konferenciával kapcsolatos nagy elfoglaltsága miatt e hosszabb utazásra nem vállalkozhatott.

Tisztelendő Bowie Copeland W. a társulat buzgó és tevékeny titkára egészségi okokból nem csatlakozhatott az angol egyházak ez alkalommal megjelent képviselőihez. Hivatalának bokros teendői közt a tulcsigázott munkásság súlyos beteggétette s noha most már jobban van, érezte, hogy ilyen hosszas kimerítő utazásra még sem vállalkozhatik. Mi, az önök közt megjelent küldöttség, neki és az ő ügyes rendezésének köszönhetjük kirándulásunk sikerét. Lehetetlenség tulbecsülni azoknak a szolgálatoknak értékét, amelyeket Bowie ur minden unitárius ügy szolgálatában kifejt. Elmaradását ez alkalommal nagyon sajnálhatjuk.

Mi Nagy-Britannia unitáriusai hosszu utra keltünk e nevezetes alkalommal, hogy magyar testvéreink iránt érzett rokonérzésünknek és szeretetünknek kifejezést adjunk; hogy részt vegyünk önökkel a nagy unitárius vértanu, Dávid Ferencz születésének 400-dik évfordulóján rendezett ez emlékűnnepen. A vallásszabadság vértanuja volt ő; neki az unitarizmus eszményi ügye nemcsak az önök hazájában, hanem világszerte sokat köszönhet. Ám azért neve mégis az unitárius egyház megalapításával van elválhatlan kapcsolatban s vallása szabad

eszméinek jótéteményeit első sorban önök, magyar unitáriusok, az ő hitsorsosai; de másodsorban önök, magyarok, az ő honfitársai élvezék. Mert bámulatos dolog az, hogy Erdélyben már majdnem 350 évvel ezelőtt lelkiismeret szabadságot és jogegyenlőséget élveztek az összes keresztény hitfelekezetek — oly korban, amikor még nálunk s más országokban virágzott a hitüldözés, s a vallásszabadság teljesen ismeretlen fogalom volt.

Tisztelet a Dávid Ferencz emlékének. Az ő dicső élete s vértanu halála táplálta azok lelkesedését, a kik a lelkiismeret szabadságát s az egyéni ítélet jogát vallásos kérdésekben a lélek oly elidegeníthetetlen javainak tekintik, hogy azok papi és világi hatalom megsemmisítő támadásainak egyformán ellenállanak. A vallásszabadság ilyen harcosai, — az irás szerint, — a föld áldásai s befolyásuk és tekintélyük csak növekszik az éveknek folyamán, mindazok előtt, a kik követik őket az igazság- is kötelességérzetben. Az ő példájuknak buzító és lelkesítő ereje működik ma is világszerte azokban, a kik a vallásszabadság szent ügyének diadaláért küzdenek.

Mi Nagy Británia unitáriusai, teljes elismeréssel adózunk a magyar reformátor hatásában is oly termékeny szellemének. A tiszta és észszerű vallás elveit nagyrabecsüljük s szívvvel lélekkel csatlakozunk önökhöz az igaz jellem és élet iránt érzett kegyeletükben. Mert ő nem riadt vissza attól, hogy feláldozzon mindent, még az életét is, az igazságért. Hadd öntsön az ő példája lelkesedést a világ bármely részén lakó unitárius hívőbe s buzdítson mindnyájunkat a szabadelvű kereszténység mellett további lahkadatlan küzdelemre. Hadd bizonyítsa be a polgári és vallási szabadság érdekében végzett munkánk sikere azt, hogy hasznunkra tudtuk fordítani nagy hitelődeink példáját s hogy a szabadság és igazság vértanui, a világ bármely részén, nem szenvedtek hiába. Köszönjük azt a nemes hagyományt nekik, hogy Isten imáadásában a lelkiismeret parancsol s hogy a lelkiismeret szavát követni, még az élet feláldozása árán is, szent kötelessége az embernek. Hadd bizonyítsuk be hát mi is, bármely földön

lakó unitáriusok, hogy méltó utódai vagyunk a lelkiismeret szabadságáért szenvedett és meghalt nagy hitelődeinknek.

Örölnünk kell az ilyen alkalmaknak, mint a minő a mostani: Dávid Ferencz születése 400-adik évfordulójának emlékünnepe, mert lehetővé teszik, hogy különböző országokban lakó unitáriusok időnként találkozzanak a testvéri szeretet kölcsönös ápolására s egymás buzdítására. Mi örvendünk annak, ha más országokban lakó unitáriusokkal szorosabb kapcsolatba léphetünk; ha élvezhetjük a lelki közösség érzését azokkal, a kiknek hitelvei és vágyai a mienkkel megegyeznek; ha érezhetjük, hogy noha nyelvkülönbség választ el bennünket egymástól — ez a különbség nem igazi választófal ott, a hol a szeretet és lelkirokonság testvéri érzése alkotja a kapcsolatot.

A nemzetközi összejövetelek hasznosak sok tekintetben az oly vallásfelekezeti tagjainak, a milyen a miénk is. Buzdítólag és felemelőleg hatnak ránk is, reménységgel táplálnak arra nézve, hogy annak az ügynek, a melynek sikeréért különböző munkakörökben legjobb erőinket áldozzuk, végleges diadala el nem maradhat. Azt a körülményt, hogy az unitárius hitelveket nyíltan vallók száma ez idő szerint csekély, bátran figyelmen kívül hagyhatjuk, ha arra gondolunk, hogy az a befolyás, melyet ezek a hitelvek gyakorolnak, nagy és hatalmas s ha lassan is, de annál biztosabban érezhetővé válik az összes keresztény egyházakban. Tévedés volna szabadelvű vallásunk elveinek sikerét az egyházközségek száma, vagy tagjainak népessége alapján mérlegelni. Magasabb nézőpontra kell helyezkednünk, ha megakarjuk látni, hogy milyen hódító erővel törtek előre a szabadelvű vallásos eszmék az utóbbi 40—50 év alatt.

Vegyük csak például a Nagy Britanniában lévő egyházakat. A változás, a melyen a nem unitárius egyházak átmennek, majdnem a csodával határos. Egykor az Orthodoxia legerősebb várának tekintett más felekezeti templomok szószékeiről ma oly papok beszélnek, a kiknek nézetei sok tekintetben szintoly szabadelvűek, mint a miénk s a kiknek hitelvei, a nevet kivéve, minden egyéb tekintetben unitáriusok.

A vallásos hit kérdéseiben erős szabadelvű áramlat ostromolja az orthodox egyházakat, buzdítva s a jövő iránti szép reményekkel töltve el azokat, a kik a szabad vallásos elvek szolgálatában állanak.

Ez a felébredés, ez az angol Orthodoxia vezetőiben beállott változás annak a jó magnak tulajdonítható, a melyet a mi hitelődeink a multban vetettek. Olyan emberek voltak ők, a kik szintugy, mint az a vértanu, a kinek emlékét ma ünnepejük — nem riadtak vissza, hogy önmagukat feláldozzák, ha a lelkiismeret ugy parancsolta. Munkájuk gyümölcse a mi örökségünk. Tartsuk tehát soha nem szünő hálás emlékezetben nagy tetteiket s ne feledjük, hogy nekünk is szent kötelességünk szabad vallásunk elveinek terjesztése és ápolása. Ezért a kötelességért ők életüket áldozták, legyünk készen tehát mi is, hogy dolgozzunk s ha kell szenvedjünk érte.

A szabad és észszerű vallás ügye melletti küzdelmeinkben elég buzdítással szolgálhat nekünk, ha egy tekintetet vettünk az ugynevezett orthodox egyházak jelenlegi helyzetére a kereszténység egész vonalán. Megcáfolhatatlan bizonyítékaink vannak arra, hogy a régi hitcikkekhez való engedelmes ragaszkodás és hűség ma már nem az, ami a multban volt. Értelmes és gondolkozó emberek mindenütt hangosan követelnek valamit, ami az okossággal és józan észszel megegyezik. A vallásszabadság érdekében megindult mozgalom, a melyre oly nemes példát szolgáltattak önök majdnem 400 évvel ezelőtt, napról-napra erősödik világszerte s hisszük, hogy a végén minden akadályt elsöpör utjából. A régi babonás hit nem állhat ellene a haladásnak s a miveltség terjedésének. A mai embernek az észszerű és érthető hit kenyere kell s így nem csoda, ha visszautasítja az elavult papok gyártotta hitcikkek követ. A mai ember türelmetlen azokkal a korlátokkal szemben, a melyeket a papok állítottak fel azért, hogy elzárják előle a teremtőjéhez vezető egyenes és közvetlen utat. Mindenütt több világosságért eseng. Világosságért, amely eloszlassa a tudatlanság és babona ködét. Világosságért, amely tisztább belátásra vezesse őt isten jellemét és tulajdonságait illetőleg. Világosságért, amely lehetővé tegye,

hogy teremőjét ne csak homályosan, mintegy tükörben, hanem szellemi látással szemtől-szembe láthassa. A huszadik század szabadelvű keresztény egyházainak dicső alkalom kínálkozik. Az ő hivatásuk: fáradhatatlan, komoly munkássággal küzdeni egy igaz és észszerű vallásért. Rájuk hárul az a szent kötelesség, hogy az örökkévaló természetéről és céljairól tisztább és felvilágosultabb nézeteket terjesszenek. Oly nézeteket, melyek teljesen kielégíthessék azokat is, akik papi segítség nélkül, maguk akarnak gondolkozni és határozni vallásos dolgokban.

Az én kívánságom az, hogy az unitárius egyházak mindenütt legyenek méltók arra a nagy feladatra, amelynek megvalósulása csak teljes buzgalom és odaadó komoly munka árán lehetséges. Hogy ne ingadozzanak soha, mikor arról van szó, hogy oly vallásos elveket terjesszenek, amelyek egyszerűségükkel mintegy kínálkoznak azoknak, akik lélekben és igazságban akarnak közeledni mennyei atyánkhoz. Erős hitünk az, hogy minden országban az unitárius egyházak feladata: kielégíteni embertársaink vágyát egy tisztább, felvilágosultabb és észszerűbb vallásra nézve. A feladat nehéz, kevesen is vagyunk, de bizunk, hogy a mindenható nem tagadja meg erejét és szellemét attól a munkától, amelyet ő bizott ránk.

Záradékul — kedves magyar testvéreink — fogadják önök még egyszer az angol unitáriusok legszivesebb üdvözlését s legforróbb baráti érzelmeinek nyilvánítását. Az Isten áldja meg önöket s adjon sikert munkáiknak az emberiség javára.

VI.

St. John Károly

filadelfiai lelkésznek, az amerikai unitárius társulat képviselőjének és volt titkárának beszéde.

Főtisztelendő Püspök ur és Magyarországi Unitárius Testvérek!

Büszkeség és öröm ritkán egyesült szivemben oly szerencsésen, mint ma. Büszkének érzem magamat, hogy én szólhatok itt az amerikai unitáriusok nevében e nevezetes alkalommal. És rendkívül örvendek annak, hogy visszajöhettem magyarországi kedves barátaimhoz.

Mikor feleségemmel európai utitervünket készítettük, minket bizony nagyon csábított az a gondolat, hogy fiainknak, kiket magunkkal hoztunk, mutassuk meg ezt a hősi és regényes országot; aztán azt is éreztük, hogy nekünk látnunk kell még egyszer régi magyar barátainkat és részt kell vennünk ez ünnepélyükön.

És csakugyan, Főtisztelendő püspök ur, én azért jöttem újra önök közé, mert megtanultam önöket nagyon szeretni. Eljöttem, mert az én kedves kartársaimat, Borost, Csifót és Józant nagyrabecsülöm, szeretem; sőt nevezhetnék meg még másokat is, kiknek szives vendégszeretetét és baráti jóságát korábbi látogatásom idejéből kedves emlékeim között őrizem. Szivem visszavonzott s boldog vagyok, hogy újra itt lehetek. De hát még egy más kötelék is fűz engem ide; ide a magyarországi unitárius testvérekhez. Ide fűz engem az a kedves kötelék, hogy én a magyarországi unitárius egyház főtanácsának tiszteletbeli tagja vagyok. Ezt én nagy megtiszteltetésnek tekintem s az erről szóló okiratot, mint felette becsest, ked-

vesen őrizem. Ott tartom azt dolgozó szobámban, hogy mindennap láthassam. S valahányszor arra pillantok, édes öröm fog el mindannyiszor, mert érzem, hogy én a magyarországi nemes unitárius egyháznak egy kis része — egy igénytelen tagja vagyok.

Önök, kedves testvérek, Dávid Ferencz tiszteletreméltó nevének lobogója alatt a kegyesség és hősiesség hosszú korszakának szentelnek ünnepet. A mi egyházunk Amerikában fiatal s azok, kik azt rosszul ismerik, azzal vádolnak minket, hogy az egész unitarizmus csak a bostoni nyugtalan elmék szüleménye. Mi azonban — örömmel említem ezt fel — az ily bírálókat mindig elhallgattatjuk, mert a magyarországi unitáriusok negyedfélszázéves munkálkodására hivatkozunk.

Kedves Testvérek! Amerika unitáriusai előtt Dávid Ferencz neve nagy tiszteletben áll. Mi örvendünk annak a rendkívüli pályafutásnak, melyet a magyarországi unitárius egyház megfutott s büszkeségünk, hogy ez egyházat a jelen korban munkatársaink közé számíthatjuk. Az amerikai unitárius társulat Wendte Károlylyal együtt engem azzal bizott meg, hogy hozzuk el a társulat szeretetteljes üdvözlését. S adjuk át egyuttal az amerikai unitárius társulatnak Bostonban, május 26-án, nyolczvanötödik évi közgyűlésén, dr. Lyon H. Vilmos lelkész indítványára egyhangulag hozott, írásba foglalva, bekötve küldött határozatát, amit ezennel tiszteletteljesen át is adok.

Az amerikai Unitárius Társulat határozata:

„Az amerikai Unitárius Társulat Bostonban, 1910. május 26-án, nyolczvanötödik közgyűlésén a következő határozatot hozta:

Minthogy a magyarországi Unitárius Egyház folyó évi augusztus hóban ünnepli meg 400-ik évfordulóját Dávid Ferencz születésének, ki Magyarországon az unitárius kereszténység megalapításának martyr püspöke volt, az amerikai Unitárius Társulat megragadja az alkalmat, hogy kifejezze a testvér egyház iránt érzett háláját és bámulatát azért, hogy oly sok éven át és oly gyakran hősiek bizonyágot tettek a dogmák

által le nem kötött és szellemi kereszténység mellett és kívánja, hogy legyen e szellem befolyása és előhaladása örökké állandó közöttük.

Egyuttal felkéri a társulat elnökét, dr. Eliot A. Sámuel, titkárát, dr. Wendte W. Károly és St. John E. Károly lelkész urakat, hogy képviseljék hivatalosan a társulatot és magukkal vivén ez iratot, emlékünnepejük alkalmával adják át azt személyesen a magyarországi unitárius testvéreknek“.

VII.

Dr. Perkins Frigyesnek,

az amerikai universalista egyház képviselőjének üdvözlő beszéde.

Nagy megtisztelésnek tartom és kiváló örömökre szolgál, hogy elhozhattam az amerikai universalista egyházak testvéri üdvözlését ez érdekes és nagyjelentőségű ünnepre. A mi új hazánkban 400 esztendő nagy idő, de a szabadelvű kereszténység élete még oly rövid, hogy ilyen hosszú időt el sem tudunk képzelni. Mi az Óceánon túl azt hittük, hogy a szabadelvű egyházak csak most, a mi időnkben alakultak s a 19. évszáz szellemének hatása alatt erősödtek meg. Önök ma szellemi hős vezérük születésének 400 éves fordulóját ünneplik, tehát az önök vezére csaknem egyidőben jelent meg a reformáció kezdetével.

Dávid Ferenczre Luther és Zwingli nem úgy hatottak, mint reánk. Ő azokról, mint élő valóságokról szerzett tudomást, személyesen érezte befolyásukat és hatásukat. Mi egy távoli ország és későbbi kor gyermekei, üdvözlünk és szerencsekivánataink mellett hálás érzelmünket és tiszteletteljes hódolatunkat hoztuk el önöknek, akiknek elődeik a szellemi szabadságnak oly régen szereztek diadalt; önöknek, akik ezt a szabadságot oly derekasan megvédelmezték és oly nemesen gyakorolják.

A szabadelvű kereszténység — azt mondhatnók — a protestans reformatio logikus következménye. Midőn Luther kivivta az egyéni vélemény jogát, beleplántálta a protestans theológiába azt a csirát, melynek fája idővel szétrepesztette a dogmai türelmetlenség kérgét. Lehet, hogy neki erről csak homályos sejtelme volt, de a következmény elvitázhatlan valóság. A szabadon gondolkozó lélek utja az igazság szerető Istenéhez vezet.

Az emberszerető lélek megérti azt, aki így tanít: „Arról ismerjenek meg titeket, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy egymást szeretitek.“

A szabad elhatározásból való ragaszkodás Istenhez, az önkéntes tanítványi viszonyból származó szeretet Jézus iránt, olyan nemes emberi tehetségeket teremtett, amelyek egészen át fogják alakítani a jövő társadalmát. Ez a hatalmasan működő erő nyilatkozott meg akkor, a mikor Luther a szellemi függetlenség 95 tételét megírta és a vittenbergi vártemplom falára kifüggesztette. Azok a kegyetlen bilincsek, amelyekkel a lelkeket megakarták fosztani szabadságuktól, még a modern kor gyermekeinél is akadályozták a reformáció teljes megvalósulását. Ezeket a kemény bilincseket itt Erdély bérczei között széttörte egy bátor és szabadságszerető nép, melynek lelkét a kereszténység szabad szelleme meghódította s amely Európát a törökök pusztítása ellen megvédelmezte. Ki kell jelentenünk tehát, hogy önök nem egy felekezet, hanem egy nemzet hőseit ünneplik most, midőn felidézik azokat a nagy tetteket, melyekkel felszabadította a lelkeket. Önök az egész emberiség és az összes vallások szellemi vezéreit és martyrjait ünneplik ma. Mi, vendégek, megtisztelve érezzük magunkat, hogy velünk örömeiket és büszkeségüket megosztják.

Az amerikai universális egyház, melyhez körülbelül 900 gyülekezet tartozik, egyik eredménye annak a munkának, melyet ezek a nagy elődök vallásos dolgokban kifejtettek s amelyeket a 18. és 19. évszáz nagyon befolyásolt. A kialakulás nagyon eltérő volt. Az orthodox egyházakból kiszabadult gyülekezetek, főképpen az unitárius egyház, a barátok társasága és az universálista egyház elnevezések alatt váltak ki. Azoknak a szellemi élet terén kifejtett munkásságuk kihatolt az ország határain kívül is; ellenben az universálista egyház mindig az amerikai nép értelmi és szellemi demokráciáját képviselte. Ez a köznép vallása volt. Igen művelt, gazdag férfi és nő tartozott hozzá, de magába ölel olyan tömegeket is, akik nem vesznek tudomást a világ folyásáról. Eltekintve a műveltségi állapotoktól, e gyülekezetek tagjait ugyanazok az érzelmek, vágyak és remények, ugyanaz az Isten iránti félelem, hit ha-

totta át, ugyanaz a közös szellemi arcvonás jellemzi őket, mely az embernek, mint egy közös mennyei atya gyermekének, mint közösen szenvedő és küzdő emberiség tagjának, sajátja. Erről a népről mondotta Lincoln Ábrahám, hogy az Isten azért áldja meg oly szaporasággal, mert szereti őket. *Ballon Hóseás*, kit az universalisták vallásos vezérüknek tartanak, Lincoln neveltje volt. Öszinte, kedélyes, természetes, erős logikájú, igazmondó, akiben megtestesült az emberi szívnek ösztönszerű ismerete, mellyel Krisztus evangéliumának titkát megismerte és megtanulta Istennek céljait és természetét.

Hogy én, mint universalista, üdvözlöm ezt a lelkesítő ünnepélyt, bizonyítéka a mi egyházaink demokratikus hajlandóságainak.

Bizonyos vagyok benne, hogy köztünk amerikaiak között senkit sem szükség serkenteni a mi közös, szabadelvű vallásunk megbecsülésére, habár annak jótékony befolyását csak távoli hazánkból látjuk is és ha hangját ismeretlen nyelven halljuk is.

Milyen nagyszerű jelentősége volna ennek az alkalomnak, ha olyan *szellem-országba jöttünk volna, ahonnan hivatott missionáriusok terjesztik a hitet számunkra.*

Milyen dicső dolog lenne ha utazás közben megtalálnók az eredményét azon missionáriusok munkájának, akik *évekkel ezelőtt tőlünk jöttek át önökhöz.*

De legnagyobb jelentőségű az, hogy mi és önök közös szellemi látományt láttunk, mielőtt egymást megpillantottuk és feleltünk a közös hit hívó szavára, mielőtt egymással kezet fogtunk. Ez tanusítja, hogyha az ajándékok között különbség vagyon is, de a lélek ugyanaz és ha a kormányzó szervezetek különfélék is, az Isten mindig ugyanaz. A „szentléleknek egyetlen szózata, hogy a felfoghatatlan világ sohasem veszett el“.

Fogadják legszívélyesebb üdvözetemet

VIII.

Dr. Summerbell,

daitoni lelkésznek Ohio államból az észak-amerikai „Keresztény felekezet“ részéről tartott üdvözlő beszéde.

Az igaz magyar dicsőség ezen négyszázéves emlékünnepeán, midőn önök a Dávid Ferencz szolgálatait és szenvedéseit a vallásos hit ügyében fölelevenítik, méltó, hogy egy másik testület is, mely a nyugati világban ezelőtt körülbelül száz évvel keletkezett, egy pár elismerő szóval hozzájáruljon az önök dicső történetéhez.

A keresztények, mint Jézus követőinek kicsiny testülete, kik az Egyesült-Államokban és Kanadában 800—1000 egyházat alkotnak, a legszívélyesebben üdvözlik önöket.

Mi e nevezetet nem irigykedésből viseljük, mint amely azt jelentené, hogy mások nem keresztények, hanem mint olyant, amely teljesen ment a kizárólagosság elvétől.

Miután nagyobbára falusi nép vagyunk, s csak kevés egyházunk van a városokban, nem vagyunk annyira ismertek, mint más nagyobb felekezetek, s szives engedelmségek-ből felemlitem néhány sajátosságunkat:

1. Nem fogadunk el semmiféle hitvallást, csak bibliát.
2. Mindenkinek megengedjük, hogy saját nézetei szerint magyarázza.
3. Egyesületünk a keresztény magaviseleten alapul.
4. Egyedüli nevünk: keresztény.

Minden hagyományunk a szabadságon épült Szabadoknak születtünk. Egyik lelkészünk 1808-ban megalapította az „Evangéliomi Szabadság Hirnökét.“

Néhány papunk, midőn ezelőtt száz évvel a baptisták, methodisták és presbyteriánusok közül kiváltunk, fel-

szabadította rabszolgáit. Kinkade Vilmos papunk Illinois államot megmentette a rabszolgaságtól; Summerbell Miklós a nyugaton tartott legelső rabszolga-ellenes szövetségen elnökölt. Legutolsó általános képviselői gyűlésünk határozatot hozott, mely szerint tiltakozik keresztény testületünkből való bármely személynek vagy egyháznak kizárása ellen, akinek, vagy amelynek jelleme összhangban áll a Jézus iránti szeretettel és hittel.

Népünk mélységesen érzi Ésaiás próféta szavait, ki így írja le Izrael Istenének érzelmét: „Igy szól az Ur, ki a kiközösített izraelitákat egybegyűjti: Még többeket is gyűjtök őhozzá, az ő egybegyűjtötteihez.“ (Ésaiás LXV. i)

Nem azért vagyunk keresztények, mivel szabadelvűek vagyunk, hanem azért szabadelvűek, mert keresztények vagyunk.

A kereszténység első missionáriusai, midőn egy városba léptek, küldetésükkal először a zsidókhoz mentek, s szavukat meghallgatták a zsinagógákban.

Egyik misszionárius azonban azt gondolta, hogy a menny áldásai egy népszerű vallás köré szorítandók; de Isten megtanította őt, hogy „a mit Isten tisztává tett, azt ne tisztátalanítsd meg“, — elannyira hogy később így szólt: „Bizonynyal látom, hogy az Isten nem személyválogató, hanem minden nemzetségben kedves neki, aki őtet féli és igazságot cselekszik.“ (Ap. Csel. X. 34—35.) Ez a mi hitvallásunknak, a bibliának tanítása.

Nincsen semmi bizonyíték arra nézve, hogy a Jób könyvét valamely zsidó vagy keresztény szerző írta volna. Az Isten azt tanította, hogy az ő gyermekei függetlenítsék magukat a külsőségektől és sibbolettektől — mert az Eszter könyve még csak nem is említi az Isten nevét.

Habár Jézus zsidó volt, maga a szentírás, melyhez ő annyira ragaszkodott, tisztán mutatja, hogy az ő elődei nem voltak tiszta zsidó vérűek, mert a moábita Ruth és a jerikói Kanaánita Ráháb asszonyoktól származtak.

Ezek a tények igazolják, hogy az Isten nagyon is hajlandó a „szabadelvűségre“.

Mily tisztán tanította Pál, a Jézus komoly tanítványa: Midőn a pogányok, kiknek írott törvényök nincsen, természet szerint a törvényhez illő cselekedetet cselekszenek, azok noha, nekik törvényök nincsen, mindazonáltal ők magok magoknak törvényök. Ugymint kik megjelentek, hogy a törvénynek cselekedete az ő szivökbe beiratott, kiknek lelkiismerete és az ő gondolatjok, melyek egymást vádolják vagy mentik egyetemben bizonyyságot teszen. (Róm. II. 14—14.)

Azért úgy gondolom, hogy az „Amerikai Keresztény-Szövetség“ végrehajtó bizottsága helyesen cselekedett, midőn elfogadta a vallási „szabadelvűek“ meghívását, kik nem erőszakolnak ránk véleményeket, a kik nem is kérnek arra, hogy a keresztény barátságot rájuk kiterjesszük, hanem csak arra, hogy őszinteségben csatlakozzunk hozzájuk ama vallásos élet előmozdítására, melyet a szabadság szelleme köt össze. — Végrehajtó bizottságunk úgy cselekedett, mint a hogy Jézus tette volna, a ki midőn Tyrusidon partján, habár egyelőre habozni látszott, hogy a syro-főniciai asszonyt megáldja, mondván: „Nem illő dolog, hogy a gyermekek kenyerét a kutyáknak dobjuk“, — nemsokára megáldotta az asszonyt és meggyógyította leányát, mert az asszony így szólt: „a kutyák az asztal alatt a gyermekek morzsáját eszik.“

Ugy gondolom, hogy ez a syro-főniciai asszony „szabadelvű“ volt a vallásban, habár nem is számította magát annak gyermekei közé, mert Jézustól nagy jót élvezett. Bárcsak minden „szabadelvű“ ember az én Jézusomhoz fordulna nemcsak a morzsákért, hanem az evangélium egész kenyeréért is.

Mily szép dolog az, hogy Jézus, ki annyira ragaszkodott az ó-testamentomi törvényhez; „szeresd felebarátodat, mint magadat“ — nyíltan kijelentette, hogy az igazi felebarát nem az a pap, vagy³ lévita, a ki az ut másik oldalán haladva, orrát hivatalosan a magasba emeli, hanem a „szabadelvű“ Samaritánus, a ki a szenvedő fölé hajlik és beköti sebeit.

Ezen elvektől lelkesítettve, melyeket egyedüli hitvallásunk, a biblia tanít, legőszintébb jókivánatainkat hozzuk önöknek és hisszük, hogy az isteni áldás önökkel lesz és hogy onnan felülről az isteni lélek vezérli és irányítja utjokat.

IX.

Summers F.

londoni lelkésznek, a „Christian life“ czimü lap szerkesztőjének üdvözlő beszéde az angol unitárius sajtó nevében.

Mint az angol unitárius sajtó képviselője állok e helyen s annak nevében fejezem ki önök iránt legmélyebb tiszteletünket, üdvözlésünket s ünnepélyük iránt őszinte érdeklődésünket. A „Christian life“ czimü lap, melynek jelenben szerkesztője vagyok, nagy érdeklődéssel viseltetett mindig a magyarországi unitáriusok iránt s nyitva állt az önökről szóló cikkek és hírek előtt. Olvasóink előtt Dávid Ferencz neve, élete és munkássága ismeretes. Lapunk hasábjain nem egyszer jelentek meg cikkek Főtisztelendő püspöküktől, Boros tanártól és másoktól, a kik csak lapunk alapítóját Spears Robertet ismerték. Spears Robert meleg rokonszenvvel viseltetett a magyar unitáriusok iránt s tőle mintegy örökségképen vettük át önök iránti szerető érzelmeinket. Lapunk olvasóinak mindig jól esett, ha hallhattak olykor-olykor önökről és dolgaikról, mert az önök ügye, a mi ügyünk is és az önök hite, a mi hitünk is. S mivel most többen vagyunk itt és felette szives vendégszeretetben részesülünk, legyenek meggyőződve, hogy lapunk olvasói ezután még inkább fognak önök iránt érdeklődni. Örülünk, hogy megismerhettük itt azon ifju emberüket is, kit hozzánk küldenek most tanulni, mert nekünk mindig nagy örömünkre szolgál, hogy a magyar unitáriusoktól egy ifju a mi theologia akadémiánkon tanulhat. És lelki gyönyörűségünk telik abban is, hogy Sharpe kissasszony lehetővé tette alapítványával azt, hogy évről-évre egy

magyar unitárius leányt is nevelhessünk a Channing House-School nevű intézetünkben.

Intézeteinkben tanult nők és férfiak szép számmal vannak már önök között és szívesen vesszük, ha ők, — mint Boros Irén kisasszony és Józán lelkész ur, — felkeresnek minket, az országukat, egyházukat, viszonyaikat és ügyeiket ismertető cikkeikkel. Az ily cikkeket közönségünk szívsovárogyva olvassa, mert megjegyzem, hogy jelenlegi látogatásunk után, közönségünk mintegy éhezni és szomjuhozni fogja a magyarországi unitáriusokról szóló híreket. Összeköttetésünk szép és kedves volt idáig, de ennek még szebbé, kedvesebbé, erősebbé és gyakoribbá kell válnia. E hit-, e remény-, és bizalomban, e szép emlékűnepen az angol unitárius sajtó nevében még egyszer szívből üdvözlöm magyarországi unitárius testvéreinket.

X.

Pokoly József

református theol. tanárnak, az erdélyi református egyházkerület és a kolozsvári ref. theologiai facultás képviselőjének üdvözlő beszéde.

Főtiszteletü és Méltóságos Zsinati Főtanács!

Az erdélyi ref. egyházkerületnek, az egyházkerület püspökének, igazgatótanácsának és theol. fakultásának testvériszives üdvözlét hozzuk képviselő társaimmal együtt a főtiszteletü és méltóságos zsinati Főtanácsnak abból az alkalmából, hogy a magyarországi unitárius egyház nagynevü alapítójának, a magyar reformáció lánglelkü oszlopának, a hitbeli meggyőződés és tudományos szabad vizsgálódás törhetlen erejü vértanujának, Dávid Ferencznek, születése négy százados évfordulója emlékére örömnünepet ül.

De nemcsak azért jelentünk meg ebben az ünneplő, diszes gyülekezetben, hogy az idősebb testvér szives üdvözlétét tolmácsoljuk, vagy hogy az Önök örömében részt vegyünk: hanem azért is, mert az unitárius egyház ezen ünnepe, ünnepe a magyarországi ref. egyháznak, — és ebben első sorban a mi erdélyi egyházkerületünknek is . . . Azért mi, — egyházkerületünk képviseletében, — együtt szentelünk öröm és hála ünnepet Önökkel Dávid Ferencz emlékezetére, mert Ő a mi erdélyrészi ref. egyházunknak is egyik alapítója, első püspöke, dicsősége, büszkesége.

Egyházaink eredetének eme közös pontja, mely a multban számos ellentétnek vált forrásává, most már az eszmék tisztultabb felfogása, az isteni Mester tanításának világosabb átértése után kell hogy a testvéris együttérzésnek és együtt-

működésnek szilárd alapjává válják. És mi biztosíthatjuk a főtiszteletű és méltóságos zsinati Főtanácsot, ugy az erdélyi ref. egyházkerület, mint különösebben a kerület theol. fakultása nevében, hogy ha Önök abban a szabadelvű, evangéliumi szellemű és krisztusi munkában, melynek Dávid Ferencz oly lelkes bajnoka volt és a melyet egyházainkra közös örökség gyanánt hagyott hátra, felénk fordulnak, mindig megtalálják a mi, Önök felé nyújtott testvéri jobbunkat.

Midőn újból üdvözlöm a főtiszteletű és méltóságos zsinati Főtanácsot, egyben kérem a gondviselő Istent, hogy áldásait bő mértékben árassza ki minden egyházainkra és ezek testvéries együttműködésére.

XI.

Dianiska Frigyes,

ág. h. ev. lelkésznek, az erdélyi ág. hitv. ev. egyházkerület és a kolozsvári ág. h. ev. egyházközség képviselőjének, üdvözlő beszéde.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Testvéreink mindannyian, a mi Urunkban, a Jézus Krisztusban!

Mint a Magyarország erdélyi részeiben fekvő ág. h. ev. országos egyház püspökének képviselője, mint ezen országos egyház legfelsőbb konsistoriumának megbizottai és mint ezen országos egyház egyik szerény gyülekezetének, a kolozsvári gyülekezetnek kiküldöttei — állok és állunk mi ez ünnepi órában itt, az Urnak szent házában, hogy ünneplő protestáns testvéregyházunkat — az unitártus egyházat — mai nemcsak országos, de nemzetközi jellegű nagy ünnepén szívünk mélyéből üdvözöljük. Őszintén fájlaljuk, hogy az elhárithatatlan viszonyok alakulása folytán magyarhoni ág. h. ev. egyházunk ezen a napon nem képviseltethette magát, hogy Zsilinszky Mihály v. b. t. t. nem jöhetett el, de meg vagyunk győződve arról, hogy az ő nevükben és az ő lelkükkel is szólunk, midőn üdvözlésünket tolmácsoljuk.

Midőn pedig mi jövünk, hogy üdvözöljünk, minden szerénységünk és szegénységünk mellett még sem akarunk *iures kézzel* jönni. Hozni akarunk valamit, nem kézzel foghatót, de annál sokkal becsesebbet, nem szemkápráztató, máról holnapra való ajándékot, de bár láthatatlan, annál inkább örökbecsű ajándékot, — hozzuk magunkkal és feleleveníteni óhajtjuk egy 4 évszázados történelmi multnak közös alapját, közös forrását és

4 évszázadnak nem egyszer közös küzdelmeiből és szenvedéseiből fakadt azon *lelki egységet*, mely kell, hogy ez ünnepi órában közöttünk lebegjen.

Mert *közös talajból nőttünk ki*, az evangy. talajából, mint egyes felekezet és ha valamikor, úgy ez órában éreznünk kell mindannyiunknak azon apostoli szózatnak mélységes értelmét: „Egy a lélek, egy az Ur, egy a hit; egy az Isten és mindeneknek atyja, ki mindenek felett van és mindenek által munkálkodik“. A lélek ezen egységének pedig éppen nálunk meg van a *közös történelmi alapja* is, hiszen azon férfiu, kinek emlékét ma felujtjuk, a szó *legszorosabb* értelmében, a mi egyházunkból nőtt ki és fejlődött ki, — ugyanazon forrásoknál ült ő és ugyanazokból szívta az élet erejét, a mely forrásokhoz mi még ma is oly örömmel térünk vissza.

Midőn azért ez órában ág. h. ev. orsz. és helybeli egyházunk meleg szivből fakadó üdvözlétét tolmácsoljuk, tesszük azon hő kívánsággal, hogy Isten áldó kegyelme, megsegítő ereje vezérelje és kísérje ezen nagy történelmi hivatást teljesített és teljesítő egyházat!

XII.

Fekete-Nagy Béla,

helyettes-polgármesternek, Kolozsvár város képviselőjének
üdvözlő beszéde.

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök ur!

Méltóságos, Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Az a föld, melyen Mátyás az igazságos, és Bocskay, a szabadsághős bölcsője ringott, ma kegyeletes megemlékezés ünnepét üli. Dávid Ferencz szülő városa nemcsak együtt örül az örvendezőkkel, hanem a hála és elismerés szavaival mond köszönetet nagy fia ragyogó emlékének hűséges megőrzéseért az unitárius egyház vezetőinek és egyetemének.

XIII.

Egerházy Lajos,

ref. lelkésznek, Torda város képviselőjének üdvözlő beszéde.

Méltóságos és Főtiszteletü Zsinat!

Öröm és mondhatom büszkeséggel köszöntöm a magyarországi unitáriusokat e nagy ünnepnapon, Torda városa részéről, a hit és lelkiismereti szabadság klasszikus földjéről. Öröm és büszkeséggel, itt a messze földről idejött angol és amerikai hitrokonok előtt, mert Torda városán s javarészt Dávid Ferencz befolyására lett törvénybe iktatva az egész világon legelőbb a lelkiismereti szabadság s kegyelmesen megengedve, hogy hitét, vallását mindenki szabadon vallhassa, kövesse.

Szeretném, ha itt volna előttünk, sőt ha mindig is itt volna az a gyönyörűségesen szép festmény, mely a mi városunk tanácskozási termét ékesíti . . . Ott áll egy alak, felémelt fővel, a hit bizonyosság, a vallási meggyőződés igazságától, mintegy átszellemült arcczal, egyik kezét szívére téve, másikat égfelé emelve mondja a piaczi nagy templomban, ott a fejedelem, ott a többi méltóságok, ott a többi magyar reformátorok előtt, ő, a ma ünnepelt Dávid Ferencz: „*A hit Isten ajándéka.*“ Mintha most is hallanók, zugna a fülünke: „*A hit Isten ajándéka.*“ Bárha mindig is hallanók! Mert én meg vagyok győződve, hogy mint a múltban, úgy a jövőben is az a liberalis, az a minden emberi tekintély hiten felülemelkedő vallásos felfogás tartja meg e földet, tartja meg e nemzetet magyarnak, melynek jelszava: „*A hit Isten ajándéka.*“

Szívből kívánom, hogy a magyar unitarizmus sokáig lobogtassa ezt a zászlót, Dávid Ferencznek zászlóját s vigye győzelemre, vagy győzedelemre.

XIV.

Dr. Farkas Lajos,

egyetemi tanárnak, a kolozsvári róm. hath. egyházközség
képviselőjének üdvözlő beszéde.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

A kolozsvári róm. kath. egyházközség megbízásából jöttünk el, hogy emlékünnepük alkalmából atyafiságos üdvözlőnköt átadjuk.

Erdélyi ember vagyok. Ismerem multjokat, viszontagságaikat. Hiszen az a mi multunk is, a mi viszontagságaink is voltak. Ismerem különösen őszinte vallásos életüket, mely nemcsak a templomban, de a családban és közéletben egyaránt hű maradt a régi jó erkölcsökhöz. Szívemből kívánom, hogy a jó Isten segedelmével mindezekben gyarapodjanak és hogy a kölcsönös szeretetben, megbecsülésben és békeségben egymást társakul ismerve, haladjunk Isten országa felé vezető utainkon.

Kérem fogadják szeretettel üdvözlőnköt.

XV.

Barabás Samu

ref. lelkésznek, a kolozsvári református egyházközség képviselőjének üdvözlő beszéde.

Méltóságos Püspök Ur!

Méltóságos Zsinati Főtanács!

Mintha az első Pünkösdi ünnepet ülnők. Mintha feltámadt volna az apostoli korszak, amidőn a Szentlélek ajándékát véve a tanítványok „kezdének szólni más nyelveken“ és a „sokaság hallja azokat az ő tulajdon nyelvén szólani“. (Csel. II. 4. és 6. v.)

Kérdem: nem egészen természetes-e, ha az én lelkem ebben az ünnepélyes órában itt e megszentelt falak között — egy pillanatig bár — látja azt a fenséges jelenetet, a midőn „valának mindnyájan egy akarattal együtt“. (Csel. II. 1.)

Mi is egy akarattal vagyunk együtt. Innen van, hogy ha bár különböző nyelveken is beszélünk, mégis megértjük egymást, mert mindnyájan a tisztelet, a szeretet nyelvén szólalunk meg.

Ezen a nyelven tolmácsolom a kolozsvári református egyházközség szívélyes üdvözlését ama nagy szellem, a mártíromságra bármely perczben kész apostol, az örök igazságot nyughatatlan lélekkel kereső főpap, első püspökünk születése négyszázadik évfordulóján, amidőn két világrész küldöttjei Kolozsvárra zarándokoltak, hogy méltó kegyelettel áldozzanak emlékének.

Dávid Ferencz nyughatatlan lelke a távoli csillagok világában e mai napon el sem hiszi talán, hogy földi életének,

cselekedeteinek, küzdelmeinek és végül mátyromságának emlékére a Krisztus hivei összesereglettek és a tudomány és államhatalom képviselőivel meghajoltak titáni küzdelme előtt. A mai napon a véges emberi elme által felemelt válaszfalak összeomlottak.

Egy az érzés, egy a gondolat. Ez a legméltóbb emlékoszlopa Kolozsvár nagy szülöttjének, Dávid Ferencznek!

XVI.

Dr. Udránszky László

egyetemi rektornak, a kolozsvári m. kir. Ferencz József tud.-
egyetem képviselőjének, üdvözlő beszéde.

Méltóságos Elnök Ur!

Méltóságos Főtanács!

A m. kir. Ferencz József Tudományegyetem nevében hazafias tisztelettel köszöntöm a Mélt. és Főt. Zsinati Főtanácsot és mindazokat, kik a mai emlékünnepre összegyültek. A mi Egyetemünknek is, a tudomány művelésén és terjesztésén felül egyik legfőbb és legszebb feladata, hogy az előítélet nélkül való, független, szabad gondolkodást ápolja és arra serkentsen. Feladata Egyetemünknek, hogy az előítélet nélkül való, független, szabad gondolkodásnak utjait megszilárdítsa, megerősítse és a gyomtól megtisztítsa; feladata Egyetemünknek, hogy azokra az utakra vezesse és az azokon tántoríthatatlanul való megmaradásra szoktassa az ifjúságot, mely ismereteket és tudást szomjuhozóan köréje sereglik. Éppen ezért mi, mint az Egyetem képviselői, mélyen meghatva veszünk részt ezen az ünnepen, melynek a gondolatok szabadságát érintő és illető jelentőségét mindenki kell hogy érezze és őszintén becsülje, aki az itt felújított történeti emlékeken, az itt elhangzott ígéren elfogulatlanul gondolkozik.

Hálásan köszönöm, hogy alkalmat méltóztattak nekünk adni, hogy a mai szép ünnepnek közvetlen részesei lehessünk és amidőn Egyetemünknek tiszteletteljes üdvözlését ismételtén is tolmácsolom, egyben igaz melegséggel kívánom, hogy az Isten kegyelme az unitárius Egyházat áldásos hivatásának teljesítésében és kulturális feladatainak megoldásában továbbra is támogassa és oltalmazza!

XVII.

Dr. Márki Sándor

egyetemi tanárnak, az Erdélyi Múzeum-Egyesület képviselőjének üdvözlő beszéde.

Méltóságos Elnökség!

Méltóságos Főtanács!

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum igazi kegyelettel vesz részt azon az ünnepen, amelyet az unitárius egyház Erdély és Kolozsvár egyik legnagyobb fia emlékezetének szentel. Dávid Ferencz, aki katolikusnak született, egymásután három más vallásfelekezetnek lőn pöspöke, míg az egyiknek, az unitárius vallásnak, vértanuja lehetett. Meggyőződése kialakulásának erősebb bizonyosságát adta, mint kortársa, VIII. Henrik angol király, kit nem az eszmék hatalma, hanem a hatalom eszméje birt reá, hogy még többször: hatszor cseréljen hitet. Nézeteink erős meggyőződéssé néha úgy válnak, hogy megtartják ugyan anyagukat, de elvesztik alakjukat, mint az a kő, melyet a glecser mozgásának ereje magával sodorván, gömbölyüre csiszol. De bármilyen eszmékben, hitben, vallásban növekedtünk, tisztelnünk kell a meggyőződésnek azt az erejét, amely negyedfél század előtt egész Kolozsvárt magával ragadta, mikor Dávid Ferencz egy ilyen gömbölyü *feleki* kőről szólt hozzá. Saxa loquuntur: ez a *feleki* kő a meggyőződés erejének és a szónoklat hatalmának egyik legmeghatóbb emlékjele.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum a nagy tudóst, író és szónokot, Erdély egyik legnagyobb emberét tiszteli meg, midőn koszorút tesz arra a *feleki* kőre, amely a *templomon kívül* áll

s amely az elvekhez, a meggyőződéshez való törhetetlen ragaszkodásra int mindnyájunkat, bennünket is, akik nem ebbe a templomba járunk. Köszöntjük tehát az unitárius egyházat, mely ezt a szép ünnepet intelmül rendezte, hogy egy magyarnak szivéből se vesszen ki a meggyőződés ereje, hanem mint a tudóst és férfiut legjobban diszesítő tulajdonság örökre éljen!